

Data about the authors**Alexander Chumachenko,**

PhD in Economics, lecturer, Department of Land-Use planning, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

e-mail: anchumachenko@ukr.net

Evgeniya Krivovyaz,

PhD in Economics, lecturer, Department of Geodesy and Cartography, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

e-mail: zmenichka@ukr.net

УДК 330.59:364

ЛЕБЕДА Т.Б.

Індикатори бідності населення для моніторингу соціальних макродисбалансів в Україні

Предмет дослідження – аналіз ризику виникнення макродисбалансів та соціальних загроз в Україні з боку бідності населення.

Метою написання **статті** є авторські дослідження щодо тенденцій у сфері бідності населення в Україні та ризиків виникнення соціальних макродисбалансів – на базі аналізу динаміки розроблених індикаторів бідності.

Методологія проведення роботи – положення економічної теорії і теорії системного аналізу, економіко-математичні і статистичні методи. На основі системного аналізу виявлено показники, що відображають різні аспекти бідності в Україні; за допомогою економіко-математичних методів розроблено індикатори для моніторингу та аналізу динаміки бідності населення.

Результати роботи – розроблено індикатори для моніторингу та аналізу ситуації у сфері бідності в Україні; на базі динаміки індикаторів визначено тенденції розвитку процесів бідності та проаналізовано ризики виникнення соціальних загроз в Україні.

Висновки. Багаторічна проблема бідності в Україні є суттєвим фактором обмеження економічного зростання, обумовлює низьку якість життя населення та спричиняє соціальне напруження у суспільстві. Для здійснення моніторингу й аналізу динаміки процесів бідності розроблено систему індикаторів для оперативного виявлення ризиків виникнення соціальних дисбалансів в Україні. Аналіз динаміки індикаторів останніх років свідчить, що починаючи з 2017 р. відбувається суттєве зменшення рівня абсолютної бідності, що пов'язано, з одного боку, з покращенням економічної ситуації в країні та збільшенням доходів населення, зокрема за рахунок збільшення мінімальної заробітної плати і масштабного субсидування населення, з іншого – можливою недооцінкою фактичного прожиткового мінімуму. Разом з тим існує висока вірогідність зростання частки населення, що є під ризиком бідності – посиленню такої тенденції у майбутньому сприятиме збільшенню розриву між темпами росту інфляції і заробітної плати, зростання цін на енергоносії та житлово-комунальні послуги, провадження політики обмеження кількості й обсягу субсидій.

Ключові слова: бідність населення, соціальні ризики, індикатори, економічна динаміка, економіко-математичні дослідження.

ЛЕБЕДА Т.Б.

Индикаторы бедности населения для мониторинга социальных макродисбалансов в Украине

Предмет исследования – анализ риска возникновения макродисбалансов и социальных угроз в Украине со стороны бедности населения.

Целью написания **статьи** являются авторские исследования тенденций в сфере бедности населения в Украине и рисков возникновения социальных макродисбалансов – на базе анализа динамики разработанных индикаторов бедности.

Методология проведения работы – положения экономической теории и теории системного анализа, экономико-математические и статистические методы. На основе системного анализа выявлены пока-

затели, отражающие различные аспекты бедности в Украине; с помощью экономико–математических методов разработаны индикаторы для мониторинга и анализа динамики бедности населения.

Результаты работы – разработаны индикаторы для мониторинга и анализа ситуации в сфере бедности в Украине; на базе динамики индикаторов определены тенденции развития процессов бедности и проанализированы риски возникновения социальных угроз в Украине.

Выводы. Многолетняя проблема бедности в Украине является существенным фактором ограничения экономического роста, обуславливает низкое качество жизни населения и вызывает социальное напряжение в обществе. Для осуществления мониторинга и анализа динамики процессов бедности разработана система индикаторов для оперативного выявления рисков возникновения социальных дисбалансов в Украине. Анализ динамики индикаторов свидетельствует, что начиная с 2017 г. происходит существенное снижение уровня абсолютной бедности, что связано, с одной стороны, с улучшением экономической ситуации в стране и увеличением доходов населения, в том числе за счет увеличения минимальной заработной платы и масштабного субсидирования населения, с другой – возможной недооценкой фактического прожиточного минимума. Вместе с тем существует высокая вероятность роста доли населения, находящегося под риском бедности – усилению такой тенденции в будущем будет способствовать увеличению разрыва между темпами роста инфляции и заработной платы, рост цен на энергоносители и жилищно–коммунальные услуги, осуществление политики ограничения количества и объема субсидий.

Ключевые слова: бедность населения, социальные риски, индикаторы, экономическая динамика, экономико–математические исследования.

LEBEDA T.B.

Poverty indicators for monitoring social macro–imbalances in Ukraine

The subject of research an analysis of the risk of macrodisbalances and social threats in Ukraine arising from the poverty of the population.

The purpose of the article's writing is the author's research on trends in the poverty of the population in Ukraine and the risks of the emergence of social macro–imbalances – based on the analysis of the dynamics of poverty indicators developed.

Methodology of the work – the position of economic theory and the theory of system analysis, economic–mathematical and statistical methods. On the basis of the system analysis the indicators reflecting different aspects of poverty in Ukraine are determined; Economic and mathematical methods have developed indicators for monitoring and analyzing the dynamics of population poverty.

Results of the work – indicators for monitoring and analyzing the poverty situation in Ukraine have been developed; on the basis of the dynamics of indicators, trends in the development of poverty processes are identified and the risks of social threats in Ukraine are analyzed.

Conclusions. The long–standing problem of poverty in Ukraine is a significant factor in limiting economic growth, it determines the poor quality of life of the population and causes social tension in society. For monitoring and analyzing the dynamics of poverty processes, a system of indicators has been developed to promptly identify the risks of social imbalances in Ukraine. The analysis of the dynamics of the indicators of recent years shows that since 2017 there is a significant reduction in the level of absolute poverty is due, on the one hand, to the improvement of the economic situation in the country and an increase in the incomes of the population, including an account of the increase of the minimum wage and large–scale subsidization of the population, on the other – a possible underestimation of the actual living wage. At the same time, there is a high probability of a rising share of the population at risk of poverty – an increase in the gap between the rates of inflation and wages, the growth of energy prices and housing and communal services, the implementation of the policy of limiting the quantity and amount of subsidies will contribute to strengthening such a trend in the future.

Key words: poverty of the population, social risks, indicators, economic dynamics, economic and mathematical researches.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Дослідженню проблеми макроекономічних дисбалансів присвячено велику кількість ґрунтовних наукових робіт українських вчених [1,2,3], проте питанням соціальних дисбалансів та їх впливу на економічний розвиток приділяється, на наш погляд, недостатньо уваги.

Мета написання *статті* – викладення авторських досліджень щодо тенденцій у сфері бідності населення в Україні та ризиків виникнення соціальних макродисбалансів на базі аналізу динаміки розроблених індикаторів бідності.

Виклад основного матеріалу. Глобальна фінансова криза 2008–2009 рр., засвідчивши ненадійність механізмів регулювання макроекономічної стабільності в країнах ЄС, спонукала їх до проведення суттєвої реформи правил управління й координації економіки. Зокрема було схвалено нові правові акти ЄС з питань управління економікою, а в цілях їх практичної реалізації упроваджено нову щорічну процедуру, яка отримала назву «Європейський семестр» [4], під час якого Європейська комісія і Рада Європейського союзу проводять аналіз бюджетної й економічної політики країн ЄС, надають країнам відповідні рекомендації та дають оцінку їх виконанню. У щорічному звіті Європейської комісії надається огляд як економічної політики ЄС в цілому, так і окремих країн, з акцентуванням на виявлених проблемах та формулюванні завдань щодо збільшення потенціалу економічного росту й зайнятості населення. Підготовка щорічного звіту, у свою чергу, запускає процедуру макроекономічного дисбалансу (Macroeconomic Imbalance Procedure (MIP)), упроваджену з метою виявлення різного роду макроекономічних дисбалансів, які негативно впливають на функціонування економік країн-членів ЄС. Європейська комісія у своєму звіті базується на даних таблиці спеціально розроблених індикаторів (у розрізі країн ЄС) [5], що характеризують різні соціально-економічні процеси, та базуючись на тлумаченні цих індикаторів оцінює макроекономічні ризики і, у разі потреби, приймає рішення щодо необхідності поглибленого економічного аналізу конкретних країн та застосування до їх політики певних корегуючих процедур.

З огляду на високий рівень нестабільності й незбалансованості української економіки, недостатню визначеність соціально-економічного розвитку країни навіть на середньострокову

перспективу, а також у контексті задекларованого руху України у напрямку ЄС, представляється актуальною й обґрунтованою пропозиція науковців Крючкової І.В. [6, 7] та Шумської С.С. [8] щодо запровадження в Україні процедури виявлення макроекономічних дисбалансів на базі розроблення Табло індикаторів для виявлення загроз макроекономічних криз в Україні. У значених наукових публікаціях докладно проаналізовано систему основних і допоміжних індикаторів, затверджених Європейською комісією для завчасного виявлення макродисбалансів у розрізі країн-членів ЄС, та сформульовано рекомендації щодо створення національної системи попередження криз в Україні.

Враховуючи, що в Україні досить гостро стоїть проблема бідності населення, що спричиняє соціальне напруження у суспільстві та є суттєвим ризиком подальшого економічного розвитку, особливої уваги потребує дослідження ризиків виникнення соціальних дисбалансів, зокрема за рахунок посилення бідності, а отже Табло індикаторів має містити відповідний блок індикаторів.

Згідно Національної доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [9], у якій визначено базові показники для досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) на період до 2030 р., ціллю № 1 для України є «Подолання бідності».

За визначенням Е.М. Лібанової «бідність визначається як неможливість через брак коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу. До бідних верств суспільства належать ті, хто не з власної волі позбавлені необхідного: нормального житла, їжі, одягу, можливості здобувати світу та лікуватися. Крім того, бідність – це ще й страх перед майбутнім, обумовлений непевністю людини у своїх можливостях. Подолання бідності є ключовим завданням суспільного розвитку» [9, стор. 12].

У рамках цілі подолання бідності передбачено виконання таких завдань (табл. 1).

Важливість проблеми бідності підтверджується прийняттям урядом України Стратегії подолання бідності, розробленої у рамках ЦСР та спрямованої на «розв'язання проблем подолання бідності та зменшення нерівності, підвищення рівня життя та забезпечення доступу до базових послуг для всіх верств населення, розвиток соціальної інфраструктури та розширення можливостей для самореалізації в безпечному середовищі» [10].

Таблиця 1. Завдання та індикатори у рамках цілі «Подолання бідності» в Україні

Завдання	Індикатори	Базове значення індикатора за 2015 р.	Цільове значення індикатора на 2030 р
1. Скоротити в 4 рази рівень бідності, зокрема шляхом ліквідації її крайніх норм	1.1. Частка населення, чиї середні еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	58,3	15,0
	1.2. Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 доларів США за ПКС, %	2,2	0,0
2. Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки	2.1. Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення, %	56,3	85,0
3. Підвищити життєстійкість соціально вразливих верств населення	3.1. Співвідношення рівнів бідності домогосподарств з дітьми та домогосподарств без дітей, рази	1,77	1,27
	3.2. Частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств, %	54,6	30,0

Джерело: Національна доповідь 2017 «Цілі сталого розвитку: Україна» / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

Як основні напрями, завдання і шляхи реалізації Стратегії визначено наступні.

1) Розширення доступу до продуктивної зайнятості, сприяння зростанню доходів населення від зайнятості та виплат у системі державного соціального страхування для забезпечення умов гідної праці.

2) Забезпечення доступу населення до послуг соціальної сфери незалежно від місця проживання, мінімізація ризиків соціального відчуження сільського населення.

3) Мінімізація ризиків бідності та соціального відчуження найбільш вразливих категорій населення.

4) Запобігання бідності та соціальному відчуженню серед внутрішньо переміщених осіб.

З огляду на важливість відстеження динаміки й аналізу процесів бідності, у травні 2017 р. було прийнято Методику комплексної оцінки бідності [11], що унормовує визначення широкого кола монетарних і немонетарних критеріїв оцінки бідності населення в Україні.

Слід зазначити, що рівень бідності в Україні протягом усього періоду незалежності залишається стабільно високим, особливо це стосується сімей з неповнолітніми дітьми і пенсіонерів. Особливістю України є також досить високий рівень бідності серед працюючих осіб. Значне падіння реальних доходів населення останніми роками спричинило суттєве збільшення частки населення з середньодушовими еквівалентними доходами нижче

фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму – з 16,7% у 2014 р. до 51,9; 51,1 та 34,9% у 2015, 2016 та 2017 рр. відповідно. Протягом 2018 р. відмічається поступове покращення цього показника – 30,5%; 31,7%; 29,3% за результатами першого, двох та трьох кварталів 2018 р. – порівняно з відповідними періодами 2017 р. (35,5%; 39,4%; 38,2% відповідно)¹[12]. Разом з тим можемо констатувати, що на теперішній час (кінець 2018 р.–початок 2019 р.) приблизно третина населення України є за межею фактичного прожиткового мінімуму.

Незважаючи на певне зменшення частки витрат домашніх господарств України на харчування – з 51,6% у 2010 р. до 47,9 у 2017 р. та 49,7% за 9 місяців 2018 р. – частка цих витрат є досить високою і найвищою порівняно з іншими категоріями витрат, що також свідчить про досить високий рівень бідності населення в країні. Для порівняння, у 2017 р. частка витрат домашніх господарств на охорону здоров'я складала усього 3,8%, на відпочинок і культуру – 1,6%, освіту – 1,1%² [12].

Високий рівень бідності населення в Україні протягом практично усього періоду незалежності на тлі політичної й економічної нестабільності викликає песимістичні настрої у суспільстві та сприяє утриманню високої соціальної напруги. Згідно

¹ <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdvdg/vrdu9m2018.xls>

² <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdvdg/vrdu9m2018.xls>

інформації ДССУ, за проведеними опитуваннями у 2017 р. лише 10,2% домогосподарств очікували покращення свого матеріального стану в наступному році, 55,9% вважали, що все залишиться без змін, а 32,6% очікували погіршення свого матеріального стану. Лише 2,9% очікували, що 2018 р. буде сприятливим для розвитку економіки України, а 40,4% не очікували будь-яких відчутних змін. Разом з тим, за опитуваннями 2017 р., 75,1% домогосподарств за оцінками найбільш значущих для них суспільних та особистих цінностей на перше місце поставили здоров'я, 18,9% – сім'ю і дітей, і лише 1,9% – матеріальний добробут³ [12].

Високий рівень бідності позначається на якості життя та здоров'я населення. Так, проведені у 2017 р. статистичні дослідження⁴ [12] свідчать, що у 2017 р. було 14637,1 тис. домогосподарств (97,7% з їх загальної кількості), в яких хто-небудь із членів потребував медичної допомоги, придбання ліків чи медичного обладнання. З цього числа 29,7% домогосподарств не змогли реалізувати свої потреби, зокрема по причині занадто високої вартості не змогли придбати ліки 97%; медичне обладнання – 96,6%; відвідати лікаря – 74%; відвідати стоматолога – 98%, зробити протезування – 99,2%; провести медичні обсте-

³ <http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdvdg/sdrd2017.zip>

⁴ http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdvdg/Arh_snsz_u.htm

ження – 93%; отримати лікувальні процедури – 93,1%; отримати лікування у стаціонарі – 98,0%. Тобто, біля третини населення України внаслідок бідності не змогли отримати лікування. Як результат, частка осіб у віці 18 років і старше, які (станом на 2016 р.) оцінили стан свого здоров'я як добрий, склала в Україні 42,7%, задовільний – 45,3%, поганий – 12,0%. Для порівняння: в країнах ЄС частка осіб, що визнали стан свого здоров'я як добрий, склала 66,7%, у т.ч. у Бельгії – 73,2%, Німеччині – 64,3%, Ірландії – 82,2%, Греції – 73,4%, Нідерландах – 75,4%, Австрії – 69,5%, Швеції – 74,7%, Польщі – 57,7%, Болгарії – 65,0%, Угорщині – 58,9%⁵ [12].

Високий рівень бідності суттєво позначається на побутових умовах проживання та якості життя населення України – внаслідок недостатності коштів більше третини населення позбавлені самого необхідного (табл. 2).

З метою моніторингу та аналізу виникнення соціальних макродисбалансів внаслідок активізації процесів, що призводять до підвищення рівня бідності в Україні, в «Табло індикаторів» МІР (Macroeconomic Imbalance Procedure) для України пропонується застосувати наступні індикатори.

Рівень населення з ризиком бідності (після соціальних трансфертів). Цей індикатор відображає межу монетарної бідності населення. Визначається як частка від загальної кількості населення

⁵ http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdvdg/Arh_snsz_u.htm

Таблиця 2. Показники матеріальної депривації населення через недостатність коштів у 2016 році: порівняння України й країн ЄС

Ознаки депривації	Україна	ЄС-28
Частка населення (%), яка через недостатність коштів не може дозволити собі:		
1) споживати страви з м'ясом та рибою через день	24,5	8,3
2) підтримувати достатньо теплу температуру у житлі	25,6	8,7
3) тижневий сімейний відпочинок не вдома 1 раз на рік	51,7	32,8
4) дозволити собі неочікувані необхідні витрати за рахунок власних ресурсів	59,9	36,4
5) своєчасної та в повному обсязі оплати орендних/іпотечних платежів за споживчими кредитами чи оплати ЖКП	28,3	10,4
Частка населення, у якої відсутні:		
6) автомобіль	28,5	7,7
7) пральна машина	8,5	1,2
8) кольоровий телевізор	1,7	0,4
9) телефон (у т.ч. мобільний)	2,0	0,6
Частка населення, яка має 3 і більше ознак депривації із 9	42,1	15,7
Частка населення, яка має 4 і більше ознак депривації із 9	27,0	7,5

Джерело: Соціально-економічне становище домогосподарств України у 2017 р. (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств) (Додаток) / Державна служба статистики України. – http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/gdvdg/soc_ek_stan_dom_2017.zip

СОЦІАЛЬНО–ТРУДОВІ ПРОБЛЕМИ

з середньодушовими еквівалентними загальними доходами нижче 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць за шкалою еквівалентності ЄС.

Для розрахунку показників бідності за відносним критерієм за шкалою еквівалентності ЄС використовується шкала еквівалентності 1,0; 0,5; 0,3, за якою першому члену домогосподарства віком 14 років і старше присвоюється коефіцієнт 1, іншим особам віком 14 років і старше – 0,5, а особам віком 0–13 років – 0,3 [11].

Збільшення значення цього індикатора свідчить про появу тенденції збільшення частки населення, яке знаходиться під ризиком бідності (з доходами нижче 60% медіанного рівня). Квартальний вимір індикатора (накопиченням) дозволяє оперативно виявити та оцінити ризик погіршення ситуації у сфері бідності. Розрахунок індикатора у виді трирічної зміни дозволяє оцінити тенденцію зміни, що встановилася на трирічному періоді, згладжуючи «сплески» у окремих роках. Збільшення значення цього індикатора свідчить про встановлення тенденції збільшення частки населення, яке знаходиться під ризиком бідності (з доходами нижче 60% медіанного рівня). Цей індикатор також характеризує ступінь розшарування населення за доходами зі зростанням частки бідних. Зростання цього індикатора несе в собі ризик зростання поляризації населення за доходами зі збільшенням частки бідних, та сприяє зростанню соціальної напруги в суспільстві.

Безперервний моніторинг частки населення (від загальної кількості населення) з середньодушовими еквівалентними загальними доходами нижче 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів представляється ДССУ у річному вимірі починаючи з 2008 р., кварталному – з 1-го кварталу 2009 р.

Абсолютний критерій бідності за доходами відноситься до монетарних критеріїв бідності і відображає частку населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць нижче фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму. Уведення в табло даного індикатора представляється важливим з точки зору аналізу динаміки рівня бідності та оцінки ризику посилення соціальної напруги в суспільстві. Цей індикатор важливий саме для України, де значна

частка населення перебуває за межею абсолютної бідності – фактичного прожиткового мінімуму. Квартальний вимір індикатора (накопиченням) дозволяє оперативно виявити та оцінити ризик погіршення ситуації у сфері бідності. Розрахунок індикатора у виді трирічної зміни дозволяє оцінити тенденцію зміни, що встановилася на трирічному періоді, згладжуючи «сплески» у окремих роках. Цей індикатор також характеризує ступінь розшарування населення за доходами зі зміною частки бідних. Зокрема, його зростання несе в собі ризик посилення поляризації населення за доходами зі збільшенням частки бідних, та сприяє зростанню соціальної напруги в суспільстві.

Безперервний моніторинг частки населення (від загальної кількості населення) з середньодушовими еквівалентними загальними доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму представляється Державною службою статистики України у річному вимірі починаючи з 2015 р., кварталному – з 3-го кварталу 2016 р.

Формули для розрахунку вище представлених індикаторів оцінки соціальної стабільності з боку бідності населення наведено в таблиці.

Аналіз динаміки вищенаведених індикаторів свідчить про таке.

Частка населення, що за середньодушовими еквівалентними загальними доходами знаходилася нижче 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів, на періоді 2008–2018 рр. має загальну тенденцію до зменшення – з 11,4% у 2008 р. до 7,2 % у 2016 р. та 10,0% у 2018 р. (рис. 1). Такий характер змін пояснюється, в першу чергу, проведенням активної політики субсидування найбідніших верств населення, по-друге, політикою збільшення мінімального рівня заробітної плати. Це сприяє певному «штучному» підняттю рівня доходів найбіднішого населення та їх (доходів) наближенню до медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів. Така ситуація, з одного боку, призводить до позитивних наслідків – зменшення соціального напруження, зменшення розпорошеності населення за рівнем доходів, зменшення рівня бідності тощо, проте з іншого – викривлює стимули до праці, посилює «утриманські» настрої у суспільстві. Крім того масовість субсидій створює так звані «пастки бідності», коли збільшення заробітків нівелюється відповідним зменшенням субсидій для значної

	$POV60R = POV60/P$ (1) $POV60R\#3t = POV60Rt - POV60Rt-4$ (2) $POVABSR = POVABS/P$ (3) $POVABSR\#3t = POVABSRt - POVABSRt-4$ (4)
<i>Умовні позначення</i>	
POV60R	частка населення (від загальної кількості населення) з середньодушовими еквівалентними загальними доходами нижче 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів, % – у вимірі року чи кварталів накопиченням
POV60	кількість населення, що мають середньодушові еквівалентні загальні доходи у місяць нижче 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів, осіб – у вимірі року чи кварталів накопиченням
P	чисельність населення, осіб – у вимірі року чи кварталів накопиченням
POV60R#3 _t	зміна за три троки (у відсоткових пунктах) частки населення (від загальної кількості населення), яке має середньодушові еквівалентні загальні доходи у місяць нижче ніж 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів за шкалою еквівалентності ЄС
POV60R _t POV60R _{t-4}	частка населення з середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць нижче ніж 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів за шкалою еквівалентності ЄС – у роках t і (t-4) відповідно
POVABSR	частка населення (від загальної кількості населення), яка має середньодушові еквівалентні загальні доходи у місяць нижче фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму, % – у вимірі року чи кварталів накопиченням
POVABS	кількість населення, що мають середньодушові еквівалентні загальні доходи у місяць нижче фактичного прожиткового мінімуму, осіб – у вимірі року чи кварталів накопиченням
POVABSR#3 _t	зміна за три попередні роки частки населення (від загальної кількості населення), яка має середньодушові еквівалентні загальні доходи у місяць нижче фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму, в.п.
POVABSR _t POVABSR _{t-4}	кількість населення, що мають середньодушові еквівалентні загальні доходи у місяць нижче фактичного прожиткового мінімуму, відповідно у році t і (t-4), осіб

кількості населення. Певне занепокоєння викликає суттєве зростання індикатора у 2017 та 2018 рр. – до 9,1% та 10,0% відповідно, порівняно з 7,2% у 2016 р., що може свідчити про встановлення тенденції збільшення частки населення, що є під ризиком бідності, і, відповідно, зростання ризику росту соціальної напруги в суспільстві. Посиленню такої тенденції сприятиме збільшення розриву між темпами росту інфляції і заробітної плати, зростання цін на енергоносії та житлово-комунальні послуги,

проведення політики обмеження кількості й обсягу субсидій.

Динаміка індикатора у виді трирічної зміни (рис. 2) показує тенденцію зменшення рівня бідності на періоді 2011–2014 рр. та зміну цієї тенденції на протилежну починаючи з 2015 р. Зокрема, частка бідного населення, яке за середньодушовими еквівалентними загальними доходами знаходилося нижче 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів, на

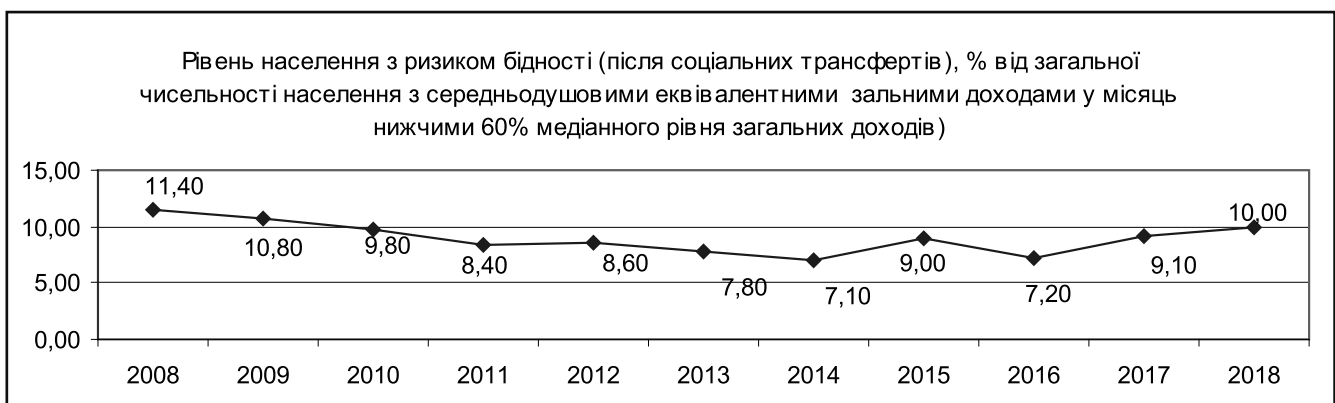

Рисунок 1. Динаміка індикатора «Рівень населення з ризиком бідності (після соціальних трансфертів)», % – річний вимір

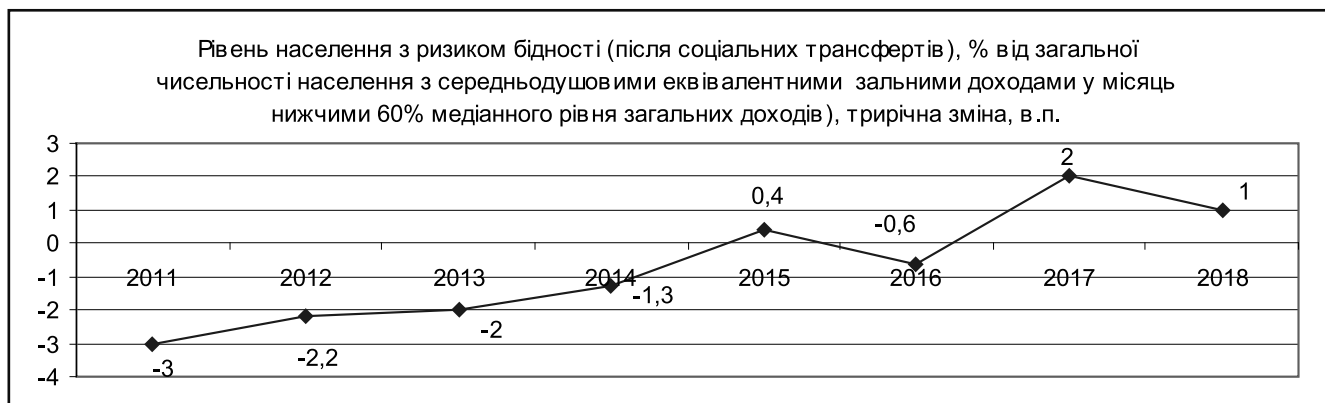

Рисунок 2. Динаміка індикатора «Рівень населення з ризиком бідності (після соціальних трансфертів), трирічна зміна, в.п.

Рисунок 3. Динаміка індикатора «Абсолютний критерій бідності за доходами» – річний вимір, %

періоді 2011–2014 рр. щорічно зменшувалася, хоча і з затухаючими темпами (від –3 в.п. у 2011 р. до –1,3 в.п. у 2014 р.). При цьому від’ємне значення індикатора у 2014 р. пояснюється певним запасом позитиву попередніх 3-х років. Починаючи з 2015 р. цей індикатор показує загальне зростання, яке у 2017 та 2018 рр. досягло +2 в.п. та +1 в.п. відповідно, що пояснюється накопиченням росту частки бідних за 2014–2018 рр.

Частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць нижче фактичного (розрахункового) прожиткового мінімуму суттєво знизилася у 2017 та 2018 рр. порівняно з 2015 та 2016 рр. (рис. 3), що пов’язано, з одного боку, з покращенням економічної ситуації в країні та збільшенням доходів населення, зокрема за рахунок збільшення мінімальної заробітної плати і масштабного субсидування населення, з іншого – ймовірною недооцінкою фактичного прожиткового мінімуму.

Значення цього індикатора у трирічному вимірі – зміна рівня абсолютної бідності у 2018 р. порівняно з 2015 р. склала –24,3 в.п. – також свід-

чить про суттєве зменшення рівня абсолютної бідності у середньостроковому періоді.

Висновок

Багаторічна проблема бідності в Україні є суттєвим фактором обмеження економічного зростання, обумовлює низьку якість життя населення та спричиняє соціальне напруження у суспільстві. Для здійснення моніторингу й аналізу динаміки процесів бідності розроблено систему індикаторів для оперативного виявлення ризиків виникнення соціальних дисбалансів в Україні, які пропонується включити в "Табло індикаторів" MIP (Macroeconomic Imbalance Procedure) для України. Пропоновані індикатори відображають квартальні, річні й трирічні зміни.

Аналіз динаміки розроблених індикаторів показав у 2008–2018 рр. загальне зменшення частки населення, що за середньодушовими еквівалентними загальними доходами є нижче 60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних загальних доходів. Такий характер змін пояснюється, зокрема, проведенням активної полі-

тики субсидування найбідніших верств населення та збільшення мінімального рівня заробітної плати. Разом з тим зростання індикатора у 2017 та 2018 рр. порівняно з 2016 р., може свідчити про встановлення тенденції зростання частки населення, що є під ризиком бідності, посилення розшарування населення за доходами. Посиленню такої тенденції у майбутньому сприятиме збільшення розриву між темпами росту інфляції і заробітної плати, зростання цін на енергоносії та житлово–комунальні послуги, провадження політики обмеження кількості й обсягу субсидій.

У 2017 та 2018 рр. відбулося суттєве зменшення рівня абсолютної бідності – частки населення з доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму – що пов'язано, з одного боку, з покращенням економічної ситуації в країні та збільшенням доходів населення, зокрема за рахунок збільшення мінімальної заробітної плати і масштабного субсидування населення, з іншого – ймовірною недооцінкою фактичного прожиткового мінімуму.

Список використаних джерел

1. Чинники і тренди економічного зростання в Україні: колективна монографія / за ред. д-ра екон. наук М.І. Скрипниченко; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – Електрон. дані. – К., 2018. – 386 с. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/docs/mg/302.pdf>
2. Моделі ідентифікації макроекономічних дисбалансів в Україні: кол. Моногр. / за ред. д-ра екон. наук Скрипниченко М.І.; НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2015. – 544 с.
3. Фактори макроекономічної нестабільності в системі моделей економічного розвитку кол. Моногр. / за ред. д-ра еконо. наук М.І.Скрипниченко; НАН України, Ін-т економ. та прогнозув. – К., 2012. – 720 с.
4. Т.Стейнберг. Чому і як Європейський союз регулює економіку держав? – Режим доступу: <https://www.rup.ee/rus/novosti/ekonomika-i-biznes/pochemu-i-kak-evropeiskii-soiuz-reguliruet-ekonomiki-gosudarstv>
5. MIP Scoreboard / Eurostat website section dedicated to Macroeconomic Imbalance Procedure. – Режим доступу: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9394392/2-21112018-AP-EN/5885909b-2ffd-4df3-aab6-40f7b1696ca8>
6. Крючкова І.В. Європейський досвід завчасного виявлення макроекономічних дисбалансів: рекомендації для України / І.В.Крючкова // Економіка і прогнозування. – 2017. – №4. – стор. 39–58.

7. Крючкова І.В. Макроструктурне інституційне табло економіки України / І.В.Крючкова // Економіка і прогнозування. – 2017. – №2. – стор. 7–30.

8. Шумська С.С. Макроекономічні дисбаланси економічного розвитку: Європейська практика та оцінка ситуації в Україні / С.С.Шумська // Європейський вектор економічного розвитку. – 2015. – №1(8). – стор. 211–226.

9. Національна доповідь 2017 «Цілі сталого розвитку: Україна» / Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. – Режим доступу: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

10. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 р. №161–р. «Стратегія подолання бідності». – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248898080>

11. Наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Міністерства фінансів України, Державної служби статистики України, Національної академії наук України від 18.05.2017 №827/403/507,113/232 «Методика комплексної оцінки бідності». – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17>

12. Веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

References

1. Chynnyky i trendy ekonomichnoho zrostantia v Ukraini: kolektyvna monohrafiia / za red. d-ra ekon. nauk M.I.Skrypnychenko; NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnozuv. NAN Ukrainy». – Elektron. dani. – K., 2018. – 386 s. – Rezhym dostupu: <http://ief.org.ua/docs/mg/302.pdf>
2. Modeli identyfikatsii makroekonomichnykh dysbalansiv v Ukraini: kol. Monohr. / za red. d-ra ekon. nauk Skrypnychenko M.I.; NAN Ukrainy, DU «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy». – K., 2015. – 544 s.
3. Faktory makroekonomichnoi nestabilnosti v systemi modelei ekonomichnoho rozvytku kol. Monohr. / za red. d-ra ekonom. Nauk M.I.Skrypnychenko; NAN Ukrainy, In-t ekonom. ta prohnozuv. – K., 2012. – 720 s.
4. T.Steinberh. Chomu i yak Yevropeiskyi soiuz rehuliuie ekonomiky derzhav? – Rezhym dostupu: <https://www.rup.ee/rus/novosti/ekonomika-i-biznes/pochemu-i-kak-evropeiskii-soiuz-reguliruet-ekonomiki-gosudarstv>
5. MIP Scoreboard / Eurostat website section dedicated to Macroeconomic Imbalance Procedure. – Rezhym dostupu: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9394392/2-21112018-AP-EN/5885909b-2ffd-4df3-aab6-40f7b1696ca8>

6. Kriuchkova I.V. Yevropeyskiy dosvid zavchasnoho vyjavlennia makroekonomichnykh dysbalansiv: rekomendatsii dlia Ukrainy /I.V.Kriuchkova // Ekonomika i prohnozuvannia. – 2017. – №4. – stor. 39–58.

7. Kriuchkova IV. Makrostrukturne instytutsiine tablo ekonomiky Ukrainy /I.V.Kriuchkova // Ekonomika i prohnozuvannia. – 2017. – №2. – stor. 7–30.

8. Shumska S.S. Makroekonomichni dysbalansy ekonomichnoho rozvytku: Yevropeiska praktyka ta otsinka sytuatsii v Ukraini / S.S.Shumska // Yevropeyskiy vektor ekonomichnoho rozvytku. – 2015. – №1(8). – stor. 211–226.

9. Natsionalna dopovid 2017 «Tsili staloho rozvytku: Ukraina» / Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy. – Rezhym dostupu: http://un.org.ua/images/SDGs_NationalReportUA_Web_1.pdf

10. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.03.2016 r. №161–r. «Stratehiia podolannia bidnosti». – Rezhym dostupu: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248898080>

11. Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy, Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy, Ministerstva finansiv Ukrainy, Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy, Natsion-

alnoi akademii nauk Ukrainy vid 18.05.2017 №827/403/507,113/232 «Metodyka kompleksnoi otsinky bidnosti». – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17>

12. Veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Дані про автора

Лебеда Тетяна Борисівна,

к.е.н, провідний науковий співробітник ДУ «Інститут економіки і прогнозування НАН України», м. Київ
e-mail: talebeda@ukr.net

Данные об авторе

Лебеда Татьяна Борисовна,

к.э.н., ведущий научный сотрудник ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины», г. Киев
e-mail: talebeda@ukr.net

Data about the author

Tetiana Lebeda,

PhD in Economics, Leading Researcher Institute for Economics and Forecasting, NAS of Ukraine (Kyiv)
e-mail: talebeda@ukr.net

УДК 657:316.422:334.72:005.22:005.591.6

ЛАПАКУЛИЧ М.Ю.

Методика бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємств

Предметом дослідження є методика бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємств.

Метою дослідження є визначення складових організації бухгалтерського обліку інноваційної діяльності підприємства.

Методи дослідження. В роботі використані діалектичний метод наукового пізнання, метод аналізу і синтезу, порівняльний метод, метод узагальнення даних.

Результати роботи. У статті дано визначення понять «проект», «системи». Виділено зовнішні і внутрішні показники впливу на підготовку і реалізацію проекту. Визначено складові облікової політики інноваційної діяльності підприємства.

Висновки. Окреслено рівні та напрями організації бухгалтерського обліку інноваційної діяльності з урахуванням особливостей операцій інноваційної діяльності (форм їх розробки та впровадження (матеріально–речова форма, нові технології, послуги) за групами господарських операцій (з розробки нової продукції (технологій, послуг); експлуатації та продажу). Визначено складові облікової політики підприємства в частині об'єктів інноваційної діяльності: методологічний, технічний, методичний, організаційний аспекти роботи облікового персоналу.

Ключові слова: проект, підприємство, інноваційна діяльність, бухгалтерський облік, інформація, облікова політика, технології, послуги.